

Tilburg,

tijdschrift voor geschiedenis,
monumenten en cultuur
Verschijnt driemaal per jaar

Jaargang 26, nr. 3
december 2008

Uitgave

Stichting tot Behoud van
Tilburgs Cultuurgood
K.v.K.: S 41096029 • ISSN: 0168-8936

www.historietilburg.nl

Redactie

Ronald Peeters (eindredactie)
Jeroen Ketelaars, Rob van Putten

Redactiesecretariaat

Ronald Peeters
Montfortanenlaan 96
5042 CX Tilburg
rpeeters@historietilburg.nl

Abonnement

€ 14,50
Losse nummers
verkrijgbaar in de
boekhandel (€ 4,95)
Abonneren door
overmaking op de
rekening van de Stichting
tot Behoud van Tilburgs
Cultuurgood te Tilburg

Gironummer 5625554
AMRO-bank rek.nr.
42.81.63.343
onder vermelding van
'abonnement 2009'

Omslagfoto:

Tilburgs Leespèngske. Illustraties
Jan van de Wiel, 1997

Vormgeving

Ronald Peeters

Opmaak en druk

Drukkerij Gianotten B.V., Tilburg

Ten geleide

Dat het werk van tekenaar Cees Robben twintig jaar na diens overlijden nog steeds enorm populair is onder de Tilburgers, bleek onlangs overduidelijk toen het negende *Prentebuukske* van hem verscheen. Het postuum uitgebrachte deeltje was in een múm van tijd uitverkocht. De samensteller van het boekje, Ed Schilders, gaat in dit nummer van tijdschrift *Tilburg* dieper in op het werk van Robben. Schilders beschrijft onder meer hoe hij oorspronkelijke versies van Robben-pretent heeft ontdekt die in die vorm nooit zijn gepubliceerd.

Bovengenoemd negende *Prentebuukske* van Robben werd begin november gepresenteerd tijdens het Gròot Diktee van de Tilburgse Taol, een van de activiteiten van de Stichting Tilburgse Taol. Deze organisatie, die zich steeds heeft laten inspireren door het werk van Robben, bestaat 15 jaar. Jos Swanenberg schreef voor dit nummer een bijdrage over de jarige stichting.

Tim van der Avoird, bestuurslid van de Stichting Tilburgse Taol, schreef op zijn beurt voor dit nummer van *Tilburg* een artikel over Tilburgse dichters in al hun verscheidenheid. Lowie Brink behandelt de ooit zo populaire schoolwandkaart die door het Tilburgse R.K. Jongensweeshuis werd uitgebracht, Joost Op 't Hoog toont aan de hand van het complex van de H. Margarita Maria-parochie aan de Ringbaan-West wat de betekenis van dergelijke complexen in de stad was en wat de gevaren zijn waaraan zij in deze tijd blootstaan. Met de vaste rubriek Tilburg Kort wordt dit uitgebreide en gevarieerde nummer van *Tilburg* besloten.

Veel leesplezier.

De redactie

.....

Inhoud

- 75** **Ed Schilders:**
'Dat komt soms ook niet zonder pijn' – Doorkijkjes naar de nalatenschap van Cees Robben
- 81** **Jos Swanenberg:**
Vijftien jaar Tilburgse Taol... en Cultuur
- 85** **Tim van der Avoird:**
Tilburgse poëzie sinds de jaren '80
- 90** **Lowie Brink:**
Kaartontwerp in een klooster - De schoolwandkaart van Nederland van frater Rafaël
- 97** **Joost Op 't Hoog:**
*Het zorgvuldig ontworpen hart van de samenleving
Het parochiecomplex van de Heilige Margarita Maria aan de Ringbaan-West te
Tilburg als illustratie van het vooroorlogse geestelijke, sociale en ruimtelijke
gedachtegoed*
- 105** **Tilburg kort:**
*Tilburg signalement LXII
De Loonse en Drunense Duinen en omgeving
Wat iedere Tilburger van Tilburg zou moeten weten*
-

‘Dat komt soms ook niet zonder pijn’

Doorkijkjes naar de nalatenschap van Cees Robben

Ed Schilders*

* Ed Schilders (Heukelom, 1951) is schrijver-journalist, en columnist van het Brabants Dagblad/Tilburg Plus. Hij is de auteur van Moordhoek (1988), en, samen met Ronald Peeters, van Katholiek Tilburg in beeld. Hij werkte mee aan De historische canon van Tilburg in vijftig verhalen, en in 2008 verzorgde hij het ‘Negende Prentebuukske’ van Cees Robben: Slaoj meej aaj mee jèùn meej èèrepel – Aan tafel met C. Robben.

Van de Stichting Cees Robben kreeg Ed Schilders in 2007 toestemming om de getekende nalatenschap van de Tilburgs-Goirlese tekenaar in kaart te brengen. De gegevens vulde hij aan met de collectie van het Regionaal Archief Tilburg. Prenten waarvan geen origineel meer bestaat, speurde hij na in de vele plakboeken die hem ter beschikking werden gesteld. In dit artikel doet Schilders verslag van zijn werk in de vorm van een aantal bijzondere doorkijkjes naar het werk en de werkwijze van Cees Robben. Een kleine correspondentie van Robben met de Tilburgse cuisinier Theo de Wijs werpt voor het eerst licht op de wijze waarop Robben omging met tips.

kraan staat. Zegt de eerste man: ‘Vatter nog eene van men...’ Waarop de tweede antwoordt: ‘Gèère Grotje... Ik slao niks aaf as blauw vliege en blendaoze...’ Waarmee hij maar wil zeggen dat hij een geoffende drinker is en alleen steekvliegen (dazen) afslaat, maar nooit een borrel.

Afb. 1.
Zo stond deze prent in de krant op 1 mei 1985 en later ook in Robbens Prentebuukske 7 (2002). (Coll. Cees Robben Stichting)

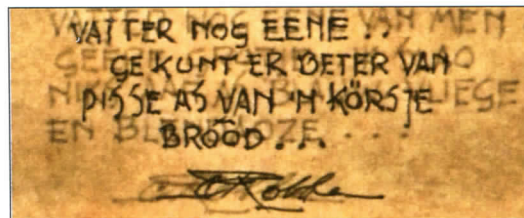
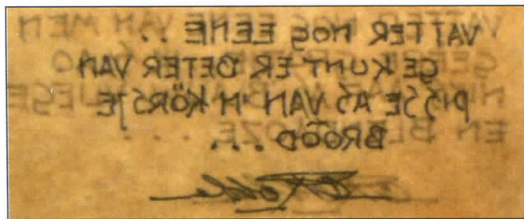
Een ‘palimpsest’ is een vakterm uit het wetenschappelijk onderzoek van teksten die geschreven zijn op perkament. Het is een spannend woord, want het betekent dat de oorspronkelijke tekst is afgeschraapt, en dat het perkament daarna gebruikt is om er een nieuwe tekst op te schrijven. Maar nu komt de truc. In de negentiende eeuw ontdekten onderzoekers van zulke Griekse, Romeinse en middeleeuwse perkamenten, dat je ze kunt ‘doorlichten’, en dat je dan alsnog kunt lezen wat er oorspronkelijk op geschreven stond. Verborgene teksten kwamen aan het licht, leesbare sporen. Weg geschraapt voor het oog, maar niet onzichtbaar onder het licht. Het is een vorm van archeologie.

Cees Robben (1909-1988), de legendarische tekenaar van de ‘Prent van de week’ in het weekblad Rooms Leven (1953-1969) en het Nieuwsblad van het Zuiden (1970-1988), tekende zijn prenten inclusief de tekst in zijn karakteristieke handschrift. En soms bedacht hij zich.

Twee mannen zitten in een café. In de achtergrond wordt een potje gebiljart. Aan de muur hangen – aan kromme spijkers – afbeeldingen van zowel het alziend oog van God als een bierglas dat onder een water-

Zo stond deze prent in de krant op 1 mei 1985 en later ook in Robbens Prentebuukske 7 (2002). Maar toen ik de originele tekening van deze prent onder ogen kreeg, kon ik het meteen zien: een soort van palimpsest. De tekst, zoals hierboven geciteerd, is geschreven op een strookje papier, en dat strookje is over de originele tekst geplakt. De prent was klaar, maar Robben heeft zich blijkbaar bedacht. Maar hoe? Dat werd me duidelijk toen ik de prent omdraaide en tegen het licht van de bureaulamp hield. In spiegelbeeld werd daardoor de originele tekst weer zichtbaar. Ik maakte er een foto van, bewerkte die enigszins, spiegelde die, en nu was de oorspronkelijke tekst goed leesbaar.

De prent 'afslaan' van 1 mei 1985. "Ik maakte er een foto van, bewerkte die enigszins, spiegelde die, en nu was de oorspronkelijke tekst goed leesbaar." (Coll. Cees Robben Stichting)

De eerste man zegt nu: 'Vatter nog eene...'
Aanvankelijk dacht ik dat daarna de andere man antwoordt met een snedige Brabantse uitdrukking over de heilzame werking van alcohol: 'Ge kunt er beter van pisse as van 'n kōrsje brōod...'. Maar dat bleek bij nader onderzoek onjuist. H. Mandos verklaart in de *Brabantse Spreekwoorden* (Waalre 1992) het gezegde uitdrukkelijk als een 'aanmoediging' nadat iemand voor een consumptie bedankt heeft. Man één biedt dus nog een borrel aan, en als man twee die afslaat, probeert de eerste man hem alsnog over te halen met een humoristisch excuus.

In het najaar van 2007 heb ik van de Cees Robben Stichting het familie-archief ter inzage gekregen. Ik heb dat in kaart gebracht, en vervolgens gekoppeld aan andere bronnen, zoals:

- de originele prenten die zich in het Regionaal Archief Tilburg (RAT) bevinden
- plakboeken uit particulier bezit
- plakboeken in het RAT
- een overzicht van publicatiedata, opgesteld door Ton Lips
- het gedrukte werk van Cees Robben
- incidentele publicaties van Cees Robben.¹

Op dit moment (november 2008) is deze inventarisering nog niet afgerond, en is het nog niet duidelijk hoe zij in de toekomst toegankelijk zal zijn. In ieder geval zal ze dienst gaan doen als een naslagwerk voor iedereen die de Cees Robben Stichting benadert met vragen. In dit artikel wil ik slechts wijzen op een aantal bijzondere aspecten van mijn onderzoek; op doorblikjes.

Doorkijkjes

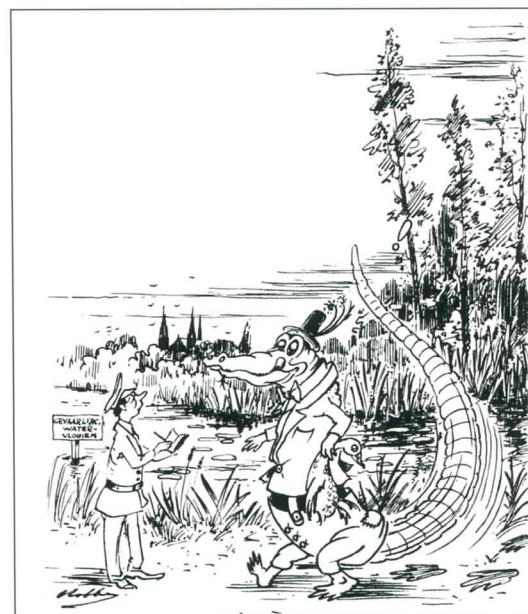
Zoals die palimpsests. Hier zijn er nog een paar. De Prent van de week van 11 september 1987 laat een man zien die net van zijn werk komt en in een 'luie stoel' is gaan zitten. Zijn vrouw 'stuift' door de kamer. De man zegt: 'As ik thuis-koom lōopte as unne kiviēt... Mar dē zen de zeuve stuiver nie... Ge zit wir in oe achterwèèrik...'. Robben heeft 'achterwèèrik' vaker gebruikt als een licht-pikante woordspeling op het 'achterwerk' (van vrouwen) en 'achterlopen met je (huishoudelijk) werk'. Misschien bedacht hij zich omdat de oorspronkelijke tekst toch een beetje aan de

net iets te pikante kant was. Daarin zegt de man: 'Nie zōo haostig Hazewinda... Ge zèèd nie dur unne haos gedekt...'

Een duidelijke verbetering is de tekst van de prent die op 16 mei 1986 verscheen. We zijn in een museumzaal waar moderne kunst tentoongesteld wordt. In de oorspronkelijke tekst zegt een vrouw tegen een man: 'Ik vèènet nie lilluk, daor nie van, mar Sjarel Appels zit toch beter in de vèeref...'. Nadat Robben zich bedacht had, plakte hij er deze tekst overheen, met een extra woordspeling over kleuren en op beeldend kunstenaars: 'Ik vèènet nie lilluk, daor nie van, mar ik ben nie zoo appelèèchtig... ik haauw et meer bij citroen.' Soms verandert een tekening door zo'n ingreep totaal. De prent van 25 januari 1980 is daar een voorbeeld van. Twee mannen zitten aan tafel. In de achtergrond zien we de vrouw des huizes. Ze is pront maar ook boos. De man die op bezoek is, zegt tegen de echtgenoot: 'Jöllie Julia heeget zeker wir niet zeker, Zwolfs...'. Waarop Zwolfs antwoordt: 'Och, zoo lang ze maauw, hek-ze-nog...'. Onder die opgeplakte tekst staat echter heel wat anders. Dan zegt de bezoeker: 'Oew vrouw komt zoo nogal vur den dag war...'. (Ofwel: je vrouw ziet er heel goed uit). En haar echtgenoot antwoordt nu: 'Jè uier zat, mar gin drop rōome...'

Actualiteit

Robben begon in 1953 met zijn Prent van de week in het weekblad *Rooms Leven*. Het eerste 'Prentebukske' verscheen pas in 1958, en het bevatte 32 afbeeldingen. We mogen dus concluderen dat slechts een zeer gering aantal prenten uit de jaren vijftig in druk verschenen is, want ook in latere uitgaven is relatief weinig uit deze periode gepubliceerd. Daarvoor zijn, denk ik, twee redenen. De belangrijkste is dat Robben in de eerste jaren nog cartoonesk tekende, een stijl waarmee het latere publiek Robben zeker niet meer identificeerde. De tweede reden is dat het in die beginjaren Robbens redactionele opdracht was om met zijn prenten te reageren op de actualiteit. Vandaar dat ook al in het eerste bukske de prenten voorzien zijn van een korte toelichting. Zeker na meer

Prent van 19 juni 1954 over 'Het monster uit de Ley'. Deze prent bevindt zich weliswaar in het archief van de Cees Robben Stichting, maar zonder tekst.

De prent van het afgelasten van het 'circus' van 24 juni 1954. (Coll. Cees Robben Stichting)

dan vijftig jaar is het moeilijk geworden de prenten uit die periode te begrijpen zonder nadere informatie. Bijvoorbeeld deze prent (19 juni 1954) over 'Het monster uit de Ley'.

Deze prent bevindt zich weliswaar in het archief van de Cees Robben Stichting, maar zonder tekst. In het RAT trof ik het krantenknipsel aan. De tekst blijkt te luiden (het monster is aan het woord):

Eerlijk waar, ik zeg de waorend...
 't Is naa duuzend jaar gelee...
 'k vree mee Engelientje Tooten,
 Die ôk nog gevreeje hee
 Mee Nord Mutser van de Kaaistoep...
 En den dieje heet gedaon...
 Sloeg me destasatemiddags [dinsdags na de middag]
 Mee ne klippel naar de maon...

'k was omtrent de konterije
 Van 't Herringsend en Oel...
 En ze gooiden men kedaover,
 Bij de Laai hier in de Poel...
 Na ben ik wir bijgekomen
 Van den honger en de pent...
 'k gaa naar mun Engelientje...
 't Prontste meske van 't Kedent...!

Een verliefde krokodil. Jurassic Parc in Tilburg. Maar waarom Robben die prent toen tekende is ook nu we de tekst kennen nog helemaal niet duidelijk. Het was een actualiteit. In een van de plakboeken in de collectie van het RAT heeft de verzamelaar met de hand bij dit knipsel genoteerd: 'De halve politiemacht

TREĞENT 'T ZEGENT, 'T ZEEVERT OP DE STAD...
 DE LOCHT IS GRAUW WAOR DE GE KEKT...
 ZAT VAN 'T WAOTER... ALLES LEKT
 EN IS ZO KLIEDERMAT...
 'TREĞENT 'T ZEGENT, DE LOCHT IS AS VAN LOOD...
 DE CIRCUS-MEEHSEN SJOUWEN FEL
 EN TIEREN IN DIE WAOTERHEL...
 'T CIRCUS IS IN NOOD!
 'TREĞENT, OCHERM WE DOEN ZE TOCH DR BIST,
 'T PEERDESPUL DE GIFT 'T OP...
 'BUIGT VUR 'T WAOTER ZUNNE KOP...
 DE KENDER GAOM 'T LIST...!

en Publieke werken hebben een paar dagen Ley en Leypark na gezocht om een monster te vinden dat kinderen daar gezien hadden. 't Bleek een grote visotter te zijn, die zijn hol had aan de boorden van de Leij.' Hetzelfde plakboek/handschrift bewees ook diensten bij de verklaring van de prent die op 25 september 1954 verscheen.

Zonder achtergrondinformatie lijkt dit eenvoudigweg een prent over een man die op weg naar huis is nadat hij te diep in het glaasje heeft gekeken. Maar er is meer aan de hand. In zijn plakboek heeft de verzamelaar genoteerd: 'Er waren eind October door verschillende mensen lichtende voorwerpen aan den hemel gezien. Niemand kan eigenlijk vertellen wat ze zagen.' UFO's in Tilburg? Alleen Robben wist het: ze zagen niet zo helder meer toen ze op weg naar huis waren vanuit de kroeg.

Eind juli 1954 was er blijkbaar een circus in de stad. In de berijmde tekst die Robben bij zijn prent schreef, luidt het: 't circus is in nôod...' Dat is te zien: het regent dat het giet. Maar als je alleen de prent ziet, is het drama toch niet helemaal te begrijpen. In het plakboek wordt een en ander verduidelijkt: 'Het had twee dagen zoveel geregend dat men het tentzeil niet kon optrekken; de openingsvoorstelling moest worden afgelast.'

Gelegenheidsprenten

Een bijzondere categorie tekeningen die bewaard is gebleven in het archief van de Cees Robben Stichting, is de gelegenheidsprent. In totaal zijn het er ongeveer honderd. Naarmate de populariteit van Robben toenam, werd hij blijkbaar vaker gevraagd zulke prenten te tekenen. Die verschenen niet in de krant, ook al heeft Robben wel prenten gemaakt voor advertenties en voor carnavalsverenigingen. Maar meestal waren het tekeningen voor familie en vrienden, voor wie hij

"UNNE VLIEGENDE SCHOTEL".....!
 ZEE JAANSE ONTDAON,
 HEEL LAOT OP DEN AOVEND...
 "NAA IS 'T GEDAON!"
 "NOG EVENTJES...HIK...
 EN JAANSE IS WEG,
 INEENS VAN DE KAORT...
 EN ONDER DE HEG....

De prent van de 'Ufo' van 25 september 1954. (Coll. Cees Robben Stichting)

Tekening ter gelegenheid van de koperen bruiloft van het echtpaar Wajers, buurtgenoten toen Robben nog in Tilburg woonde. (Coll. familie Wajers)

zich extra wilde inspinnen. Mooie voorbeelden daarvan zijn de prenten voor de families Wajers en De Wijs.

Dat zijn de zeldzame unieke exemplaren die in de bijbehorende familie- en vriendenkringen bewaard en gekoesterd worden. In iets grotere 'oplage' verschenen echter ook de door Robben getekende geboortekaartjes, uitnodigingen voor huwelijken en bruiloften van 'groen' tot 'goud'. Opvallend maar niet onverwacht goed vertegenwoordigd zijn daarbij de uitnodigingen om aanwezig te zijn bij openingen, heropeningen, of jubilea van cafés in Tilburg, Goirle of Riel.

In de categorie huwelijk en geboorte probeerde Robben het wiel niet steeds opnieuw uit te vinden. Hij had een aantal rijmende teksten paraat waarop hij kon variëren. Ook sommige beeldelementen keren regelmatig terug. Betrof het een huwelijk, dan had hij een cupido op wacht staan die door een kier in het gordijn in de bedstee loerde. Voor geboortekaartjes bracht hij met genoegen een ooievaar in beeld.

Tot de mooiste gelegenheidsprenten behoren de drie tekeningen die Robben in oktober 1970 maakte in opdracht van slager Ooms na de verbouwing van zijn slagerij in de Juliana van Stolbergstraat. Eén van de drie prenten, die door Ooms aan het RAT geschonken zijn, is een lang gedicht op de geneugten van de slagerij. In feite is dit een variant op een rijmprent die Robben eerder publiceerde onder de titel 'Tilbörgse kost'.² Het lange gedicht heet nu 'Tilbörgse kost.. oftewel 't menuuke van slachter Ôoms'; daaruit dit fragment:

Balkenbrij mee dobbelsteentjes
Is vandaog ôok wir in trek
Net zô goed als krep mee kaoikes
Kermenaoi en maoger spek

Heurde bij 't grôot... dan nimde
iets van 't haoske... kienebak...
Slachter Ôoms die kan 't weeten,
Want die zit van ouds in 't vak...

Theo de Wijs

Cees Robben heeft voor de teksten bij zijn prenten gebruikgemaakt van informanten, dat is zeker. Robben heeft daar nooit een geheim van gemaakt. Toen Pierre van Beek hem in 1969 interviewde voor het *Nieuwsblad van het Zuiden*, stelde hij de vraag: 'En het onderwerp, de inspiratie?' Waarop Robben antwoordde: 'Dat komt soms ook niet zonder pijn. Gelukkig krijg ik wel eens een tip van de een of de ander.'³

Tot nu toe was het echter nauwelijks duidelijk hoe groot het aandeel van zulke zegslieden geweest is bij de totstandkoming van prenten. In ieder geval lijkt een van hen, Theo de Wijs, tussen 1962 en 1975 met enige regelmaat tips aan Robben te hebben gestuurd.

Een van de zeer weinige tekeningen van Robben in kleur. De tekening werd gemaakt bij gelegenheid van de 25-jarige bruiloft van het echtpaar De Wijs. Ook de felicitatiebrief van Robben is bewaard gebleven. Op 5 oktober 1966 schreef hij onder andere: 'Zeer geachte Heer en Mevrouw, Op de eerste plaats U beiden van harte geluk gewenst met uw zilveren huwelijksfeest; ook uw kinderen gefeliciteerd, en U allen een onvergetelijke dag. Persoonlijk, mijnheer de Wijs, ben ik blij iets te kunnen bijdragen dat wellicht de vreugde op deze dag kan verhogen. Hier is dan een "prentje". / Het zal jeugdherinneringen bij u oproepen, en ik weet zeker, het zal u goed doen. Vijf-en-twintig jaar geleden begon de molen te draaien; de wind in de zeilen, en al was het dan in de voorbije jaren "allemol gin kloaoren blom"... "t kwaam toch vur den bakker". / Over de vraag of 't niet beter gekund had zullen we ons geen zorgen maken; "dè zullen we God en den môlder laote beschaaien".' (Collectie Guido de Wijs).

Menukaart ter gelegenheid van het gouden jubileum van de NV Tilburgsche Waterleiding Maatschappij in 1948. Rechts daarvan de prent 'troostprijzen' van 5 april 1963. (Coll. Cees Robben Stichting)

Ik maak dat op uit een brief van De Wijs aan Robben in het archief van de Cees Robben Stichting, en drie brieven van Robben in het familiearchief van De Wijs.⁴ Theo de Wijs was een gekend 'cuisinier' in Tilburg – culinair cateraar, zouden wij tegenwoordig zeggen. Hij was gevestigd in de Tuinstraat, en daar, in 'Den Edelen Hertog' kon ook in besloten gezelschap gedieneerd worden.

In de eerste alinea van een brief van 10 februari 1963 lezen we dat De Wijs al eerder tips aan Robben gestuurd heeft: 'Sinds m'n laatste schrijven van 20 Juli '62 heb ik nog het een en ander opgevangen wat met Uw teken-fantasie mogelijk te versieren is voor de prent van de week.' Vervolgens geeft De Wijs elf tips. Daarvan kan met zekerheid gezegd worden dat Robben er een viertal gebruikt heeft voor een Prent van de week. Vergelijken we de tips van De Wijs met die prenten, dan schemert er ook iets door (palimpsest!) van Robbens werkwijze.

Twee tips werden door Robben letterlijk in beeld gebracht. Op 15 februari 1963, dus meteen de week na ontvangst van de brief, gebruikte Robben de tekst: 't Is vandaag méér brôôd dan toelaog.' Hij had onmiddellijk begrepen wat De Wijs bedoelde, en tekende twee kinderen aan het ontbijt boven een boterhammenbordje met daarop 'meer brood dan beleg'. Een eenvoudige maar mooie prent over armoede.⁵ Ook letterlijk werd de tekst gebruikt: 'K zôt wel wille kôope, mar ik heb veuls te veul te wenig in m'n portemonnee', en wel als Prent van de week op 15 maart 1963.

Net iets minder letterlijk ging Robben om met deze tip van De Wijs: 'Op 'n parochie-bijeenkomst kwamen, op verzoek, 2 oude dames naar voren om de lotjes te trekken. Stem uit de zaal: "Dè zen zeker de trôstprèze."' Op Robbens prent van 5 april 1963 zien we één al wat oudere dame op het podium van het patronaat

De prent 'glaozig' van 8 maart 1963. (Coll. Cees Robben Stichting)

staan, en ook de stem uit de zaal is er luid en duidelijk: 'En des zeker unne trôostprèes...' Bovendien is dit een van de zeer uitzonderlijke situaties die door Robben meer dan eens gebruikt werden. Op 24 juni 1966 bleef hij dichterbij de suggestie van De Wijs, met twee dames die op het toneel bij de prijzenkast staan, een man die de troostprijzen aankondigt, en een stem uit de zaal: 'De weffere mende?'

Van de tekst 'Wè kèkt dè menneke toch glaozig' gebruikte Robben op 8 maart 1963 alleen de strekking dan wel woordspeling, namelijk dat 'glazig kijken' ook kan betekenen dat iemand 'te diep in het glaasje' heeft gekeken. De prent laat een man zien die in bed zit en die duidelijk een kater heeft. Zijn vrouw zit erbij en zegt: 'Jikkris-Mina... Wè kekt ie toch wir glaozig.'

Een van de tips van De Wijs werd door Robben gedeeltelijk gebruikt. De Wijs schetst de situatie van een boer met een kar, en daarop zijn dochters. Een jongen vraagt of hij mee mag rijden. Dat mag. Op de kar geze-

ten, zegt de jongen: 'Mar boer, wè hedde toch schôôn dochters.' Waarop de boer boos antwoordt: Van m'n kèr aaf meej diejen vuilen praot.' Op 19 april 1963 geen boer met kar, maar een moeder met twee dochters. Een man zegt: 'Wè hedde toch knappe dochters Jaans...' Waarop de boze moeder reageert: 'Haauw oewen mond lummel... Meej oewen vuile praot...'

Doordat in het Robben-archief slechts deze ene brief van De Wijs bewaard is gebleven, is het moeilijk de omvang van de samenwerking te reconstrueren. Uit drie brieven van Robben in het familie-archief De Wijs kunnen we echter afleiden dat de correspondentie niet incidenteel is geweest, en dat Robben de tips zeer waardeerde en in dank gebruikte. Blijkbaar had De Wijs een groot gevoel voor de volkshumor waaraan Robben behoefte had voor zijn prenten. In een brief aan De Wijs schreef hij op 14 maart 1962: 'Oew briefke heej me deugd gedaon. Met plezier heb ik Uw schôôn Tilburgs bestudeerd en als liefhebber van de prent, zult U in de komende weken Uw geestesproducten verwerkt zien. U begrijpt dat het moeilijk is om aan d'n draai te blijven... maar zo'n briefje geeft den burger moed, en "d'n ammezuur" om er mee door te gaan. Ik dank U zeer voor deze vriendelijke geste, en houd me in de toekomst aanbevolen voor zulke leuke tips.'

In het De Wijs-archief bevindt zich ook een brief van Robben, gedateerd 4 juli 1963. Dit is waarschijnlijk Robbens antwoord op de brief van Theo de Wijs van 15 februari 1963, hierboven geciteerd. Robben verontschuldigt zich dat hij die brief niet beantwoord heeft, terwijl er in de tussentijd nog een brief van De Wijs gevolgd is: 'Zeer geachte Heer de Wijs, Vooreerst mijn oprechte dank voor het tilburgs veldbouquet dat U mij geheel belangeloos hebt toegezonden. U hebt er even als ik, de smaak voor te pakken, en wat bloeit er in onze taaltuin nog veel schoons dat, althans voor mij, nog verborgen is.

Bovendien schijnt U in gezelschappen te verkeren die U de mogelijkheid bieden "n buske blommen" op-testeken. / U doet het ook, en met smaak. / Hiervoor nogmaals mijn hartelijke dank, ook namens de tilburgse gemeenschap. / Ik hoop dat U mijn excuses zult accepteren voor het niet beantwoorden van Uw voorlaatste / schrijven. Dit was grote nonchalance mijnerzijds. / Vriendelijk gegroet, en graag tot de volgende keer.'

Robben liet het niet bij woorden. Op 5 november 1964 schrijft hij aan De Wijs: 'Ik ben blij dat ik U als kleine tegen-prestatie dit Prentebuuske kan aanbieden. Het heeft lang geduurd eer 't op de markt verscheen. Bij nadere informatie gaat het er in als koek; ook naar deeltje 1 is weer tamelijk veel vraag. Jammer dat het uitverkocht is. Nogmaals hartelijk dank voor de mij toegezonden geestige gezegden of ideeën. U merkt wel aan de prent dat ik er graag gebruik van maak.'

De toon van de briefwisseling is altijd heel hartelijk en met gevoel voor wederzijds respect aan het briefpapier toevertrouwd. De Wijs dringt zich niet op, Robben zegt bescheiden dat hij met zulke 'blumkes' kan 'geuren'. Er is echter tot nu toe (2008) geen aanwijzing

dat de twee heren elkaar ook ontmoet hebben, en dat ze elkaar een borrel hebben aangeboden om beter te kunnen pissen dan van een korstje brood. Toch lijkt er een band te zijn ontstaan. Zozeer zelfs dat Theo de Wijs in een brief van 'juli 1966' aan Robben een verzoek kon doen: 'Zeer geachte Heer Robben, Bent U boos als ik 'n beetje chantage pleeg? Vrijdag 7 Oct. a.s. vier ik in 100% harmonie, hopelijk m'n zilv. brui-loft. Is het erg brutaal als ik vraag voor mij 'n prent van "25 jaar" te tekenen met 'n kleurtje opgevuld?'

De Wijs gaf meteen ook maar een tip voor de inhoud: 'Dan graag 'n weergave van 'n vriend paartje op 'n bankje met als achtergrond 'n molen (mijn vrouw is 'n molenaarsdochter) en als tekst 'n weergave van 'n nu historisch gesprek: om in de trant dus te blijven in dialect wat wij niet spreken in de omgangstaal maar wel leuk vinden: "Mèn kèender zullen laoter....." / "Ik zô jouw kèender wellis willen zien."

En dat is precies wat Robben tekende, en er als bijschrift onder zette. Zie het bijschrift bij deze unieke prent hierboven, waarin Robben nogmaals zijn erkenning uitdrukt.

Eén tip uit de brief van 15 februari van De Wijs wil ik nog citeren. Hij schrijft: 'Bij de thuiskomst van de voetprocessie Handel-Kevelaar hoorde ik 't volgende gesprek. "Zède gjj ôk mee gewist, Kees?" / "Nè, waarom vraogde dè?" / "Omdè ge net lôpt assaf ge mee gelôpe het.'

Jammer genoeg heeft Robben zijn 'teken-fantasie' nooit aangewend om ook deze prent te 'versieren'. Alleen in onze gedachten kunnen we ons voorstellen hoe die prent er dan uitgezien zou hebben.

Maar dat is een variant op de palimpsest waarmee we ons hier niet bezig willen houden.

Tekening voor slager Ooms,
oktober 1970. (Coll. RAT)

Noten

- 1 Voor de plakboeken met krantenknipsels dank ik allereerst mevrouw Loes Lepelaars-Robben zaliger, een zus van Cees Robben. Ook Jo Ruijsendaal, Karel de Beer en Rob van Putten dank ik voor inzage in hun verzamelingen krantenknipsels. In totaal zijn momenteel ongeveer 900 originele prenten van Robben bekend, ongeveer de helft van zijn totale werk. Dat betekent dat veel krantenknipsels de enige bron zijn waaruit we het werk nog kunnen leren kennen.
- 2 Voor de datering van de prenten heb ik het overzicht aangehouden dat door Ton Lips is samengesteld, en waarvan zich een kopie bevindt in de Robben-verzameling van het RAT.
- 3 Deze prent is te vinden in *Een Tien voor Robben* (Tilburg, 1988), p. 80, en werd in de krant gepubliceerd op 22 december 1961. Het origineel is in bezit van het RAT.
- 4 Het interview verscheen op 29 november 1969. Zegslieden van Robben waren onder anderen ook Hein Quinten en Kees Koster.
- 5 De teksten van de brieven van Cees Robben aan Theo de Wijs werden mij welwillend ter beschikking gesteld door Guido de Wijs, Amersfoort.
- 6 Deze prent is te vinden in het door mij samengestelde 9e Prentebuuske, *Slaoj meej aaj mee jèun meej èèrepel – Aan tafel met Cees Robben* (Tilburg, 2008).